

Demokrati och fred

– Centralamerikas mödosamma väg

De många sociala konflikterna i Centralamerika kulminerade under 1980-talet då stora delar av regionen präglades av fullskaliga inbördeskrig. Fred har under 1990-talet uppnåtts i Nicaragua, El Salvador och Guatemala, men processen mot en varaktig fred, social utveckling och demokrati vilar på en bräcklig grund.

Fattigdomen och fördelningsfrågorna som utgjorde själva grunden för de interna konflikterna är även idag de främsta hoten mot freden och demokratin. Centralamerika präglas fortfarande i hög grad av allvarliga sociala orättvisor. Regionens främsta utmaning är att utveckla och stärka den demokratiska processen och skapa en utveckling som gynnar folkflertalet.

Detsvenska utvecklingssamarbetet med Centralamerika har sitt ursprung i övergången från krig till fred. Svensk diplomati och svenskt utvecklingssamarbete har varit starkt engagerat i samtliga länders fredsprocesser där man medverkat till att skapa dialog och mötesplatser mellan de stridande parterna.

I Guatemala och El Salvador var diskussionen om fredens förutsättningar omfattande, och fredsavtalen kom att omfatta många av konflikternas grundorsaker: respekt för mänskliga rättigheter inklusive urbefolkningarnas rättigheter, statens åtagande gentemot svaga grupper, fungerande rätts- och polisväsenden, trovärdiga valsystem och jordfördelningsfrågor. Avtalen har i sig utgjort en grund för utveckling och därmed blivit en plattform för det svenska utvecklingssamarbetet med regionen.

De viktigaste målen för det svenska utvecklingssamarbetet med Centralamerika är att nå en demokratisk samhällsutveckling och social och ekonomisk utjämning.

USA:s bakgård

Från 1800-talet fram till det kalla krigets slut var Centralamerika en bricka i det geopolitiska spelet. USA ansåg sig ha interventionsrätt i de latinamerikanska ländernas interna angelägenheter.

Under första halvan av 1900-talet bestod Centralamerika av svaga republiker. Regionens befolkning var för sin existens beroende av exporten av kaffe och bananer. Den senare produktionen kontrollerades fullständigt av amerikanska United Fruit Company. Företaget var den största jordägaren i både Guatemala och Honduras.

Länderna i Centralamerika styrdes i stor utsträckning av enväldshärskare och diktatorer, men det förekom också motstånd. Till exempel i Nicaragua där general Sandino utkämpade ett segt gerillakrig mot de amerikanska trupperna som ockuperade landet.

Även kalla krigets vindar blåste över Latinamerika och i synnerhet den centralamerikanska regionen. USA:s bakgård blev en bricka i kampen mot kommunismen.

Guatemalas långa väg mot fred

1954 störtades den folkligt valda presidenten i Guatemala efter en invasion av exilguatemalaner understödda av USA. Efter det fick landet uppleva 30 år av militärstyre och under 1960-talet inleddes det inbördeskrig som skulle komma att bli regionens längsta och blodigaste konflikt. Kriget skördade över 100 000 dödsoffer och hundratusentals drevs på flykt till grannländerna. Inte förrän 1996 skrevs det slutgiltiga fredsavtalet under av regeringen och gerillan.

Fredsavtalen är den grund på vilken det svenska utvecklingssamarbete med Guatemala vilar. Insatser som syftar till att modernisera staten, stärka rättsväsendet

och utveckla den lokala demokratin är några av huvudlinjerna i samarbetet.

Som exempel kan nämnas stödet till utbildning i mänskliga rättigheter på Polisakademin och stöd till projekt för att öka antalet representanter för ursprungsbefolkningen inom den nationella civila polisen. Ombudsmannaämbetet för mänskliga rättigheter är ett annat exempel på institutioner som fått stöd av Sverige inom ramen för arbetet med att stärka demokratin och öka respekten för de mänskliga rättigheterna i Guatemala.

Från sandinism till nationell försoning i Nicaragua

I Nicaragua drev sandinisterna bort nationalgardet och Anastasio Somoza från makten 1979. Men kriget i Nicaragua började på nytt när Reagan-administrationen tog över i Vita Huset. Med amerikanskt stöd byggdes gerillaarmén *contras* upp. Kriget som pågick under största delen av 1980-talet skördade 30 000 människoliv. Försvaret slukade över hälften av statsbudgeten och det handelsembargo som USA hade infört 1985 innebar svåra påfrestningar för den nicaraguanska ekonomin. Under hela 80-talet var Nicaragua det latinamerikanska land som mottog mest svenskt bistånd.

Fredssträngningarna som inleddes 1983 bar inte frukt i Nicaragua förrän 1987 då de stridande parterna

Trots det omfattande våldet gick försoningen mellan sandinister och *contras* på landsbygden i Nicaragua förhållandevis snabbt. På bilden avmobiliserade sandinist- och *contras*soldater.

Efter att fredsavtalet skrivits under kunde oppositionen för första gången delta i fria val. Idag är den fd gerillarörelsen FMLN ett etablerat politiskt parti.

slöt fred och förband sig att verka för demokratisering, nationell försoning och repatriering av flyktingar.

Vid valen 1990 förlorade sandinisterna regeringsmakten och en liberal samlingsregering röstades fram. Sveriges stöd fick därmed en tydligare inriktning mot insatser som främjade demokratiseringen. Idag är de demokratistärkande insatserna ett prioriterat område inom utvecklingssamarbetet. Stöd ges bland annat till rättsväsendet, de lokala förvaltningarna i de autonoma regionerna på Atlantkusten och demokratisering av polisen. Sverige har inom ramen för demokratistödet bidragit till upprättandet av domstolsbyggnader på landsbygden vilket lett till att fler domare med adekvat utbildning sökt tjänster över hela landet. Sveriges stöd till uppbyggandet av speciella polisstationer inriktade på kvinnors och barns behov har också bidragit till positiva förändringar med ökad rättsäkerhet för kvinnor och barn.

10 år av formell fred i El Salvador

I El Salvador var det politiska förtrycket utbrett under 1970-talet. Gerillagrupper gick samman och bildade motståndsrörelsen FMLN. USA bidrog med massivt ekonomiskt och militärt stöd till regeringen för att bekämpa gerillan och ett blodigt krig utbröt 1981. Inbördeskriget krävde omkring 70 000 dödsoffer och drev tusen-

tals människor på flykt. Fredsförhandlingar inleddes mellan parterna 1989 och det slutliga fredsavtalet undertecknades 1992.

Sverige spelade en viktig roll för att få parterna i El Salvador till förhandlingsbordet. Det svenska utvecklingssamarbetet hade under 1980-talet främst koncentrerats till humanitära insatser, stöd till offer för förtrycket och interna flyktingar via FN och svenska enskilda organisationer.

När fredsanskrängningarna gav resultat ändrades inriktningen på biståndet och konsolideringen av den demokratiska processen blev ett rättesnöre för utvecklingssamarbetet.

Sverige inriktade sitt samarbete på att stödja demokratins utveckling, öka respekten för de mänskliga rättigheterna och fattigdomsbekämpning. Inom ramen för detta samarbete gavs stöd till utbildning av nya poliser vilket bidragit till att El Salvador idag har en civil poliskår. Också ombudsmannaämbetet för mänskliga rättigheter har stötts av svenskt bistånd som bidragit till att ämbetets ställning gentemot polisväsendet stärkts.

Nu 10 år efter fredsavtalens undertecknande förändras Sveriges utvecklingssamarbete med El Salvador och får nya former. Men demokratins utveckling, mänskliga rättigheter och en förstärkt rättstat kommer fortfarande att vara styrande teman för framtida insatser.

Honduras väg mot demokrati

Honduras var under 1980-talet USA:s bas för stödet till högergerillan contras i Nicaragua. Från och med sandinisternas valförlust 1990 minskade den amerikanska militära närvaron i Honduras liksom det militära amerikanska stödet. Demokratiska reformer genomfördes som lade grunden för en demokratiseringsprocess som pågår än idag.

Honduras var det land som drabbades hårdast av orkanen Mitchs framfart 1998 och Mitch blev upptakten till det ökade svenska utvecklingssamarbetet med Honduras. Tidigare hade Sveriges samarbete med Honduras varit begränsat till mindre insatser via FN-systemet och stöd till ett par svenska enskilda organisationer.

Av de 1,4 miljarder kronor som Sverige stödde Centralamerika med under de första tre åren efter Mitch, gick drygt hälften till Honduras. Mitch inte bara visade hur sårbar regionen är för naturkatastrofer, den bristfälliga demokratiska utvecklingen blev också tydlig. Det svenska Mitch-biståndet har haft som uttalad målsättning att bygga upp nya bättre samhällen och skapa förutsättningar för en demokratisk, rättvis och hållbar utveckling. Idag är Honduras ett av Sveriges största samarbetsländer där fattigdomsbekämpning, demokratisk samhällsstyrning och stärkande av mänskliga rättigheter utgör grunden för utvecklingssamarbetet. Åklagarämbetet, jämställdhetsmyndigheten och folk- och bostadsräkningen är exempel på statliga institutioner som stärkts som en del av Sidas stöd för att främja en demokratisk samhällsstyrning i Honduras.

Fortsatta utmaningar i regionen

Det svenska biståndet till Centralamerika påbörjades i ett avgörande skede av historien och kom att förändras i takt med att fredsavtal undertecknades och länderna omvandlades från diktaturer till sköra demokratier. Erfarenheten visar att demokratiseringsprocesser är långa och mödosamma och blandas av framsteg och motgångar. I Centralamerika är den ojämlika fördelningen av resurser och makt det största hindret – och den största utmaningen – för att uppnå stabila och öppna demokratiska samhällen som tjänar alla medborgare. Denna regionens stora utmaning är också utvecklingssamarbetets.

VICTOR BROTT

ÅRTAL I CENTRALAMERIKAS HISTORIA

- 1909** Amerikansk militärintervention i Nicaragua
- 1936** Anastasio Somoza (d ä) griper makten genom en kupp i Nicaragua.
Somoza grundar en politisk dynasti som varar i mer än fyra decennier.
- 1954** President Jacobo Arbenz störtas i Guatemala efter en USA-stödd invasion. Militärerna kommer att styra landet i mer än 30 år.
- 1969** Krig mellan El Salvador och Honduras.
Utvisningen av salvadoranska medborgare från Honduras och kravaller i samband med en kvalmatch i fotboll ledde till öppet krig mellan länderna. Kriget blev kortvarigt och skördade 2000 dödsoffer, de flesta civila.
- 1971** De första gerillagrupperna bildas i El Salvador.
- 1979** Revolution i Nicaragua. Sandinisterna tar makten
Blandekonomi utlovas men banker och familjen Somozas tillgångar förstatligas. Stora satsningar görs inom utbildning och hälsovård.
- 1980** Allmänna val i Honduras. Diktaturen upphör.
- 1981** Contras gör räder i Nicaragua från baser i Honduras.
Högergerillan får omfattande amerikanskt stöd.
Inbördeskrig bryter ut i El Salvador.
- 1987** Den centralamerikanska fredsplanen undertecknas.
- 1990** Oppositionen segrar i presidentvalet i Nicaragua.
Violeta Chamorro blir landets president.
- 1992** Fredsavtal undertecknas i El Salvador.
- 1996** Fredsavtal undertecknas i Guatemala.
- 1998** Orkanen Mitch drar över Centralamerika.
10 000 människor omkommer, lika många försvinner och hundratusentals blir hemlösa.

STYRELSEN FÖR INTERNATIONELLT UTVECKLINGSSAMARBETE
105 25 Stockholm • Tel: 08-698 50 00 • Fax: 08-20 88 64
www.sida.se